

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY

Bakalářská diplomová práce

Příběhy ze Sudet – soubor sedmi grafických listů technikou linorytu

Stories of the Sudetenland - seven prints made by the technique
of linocut

Student: Veronika Romanská

Obor: Výtvarná tvorba se zaměřením na vzdělávání
Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí bakalářské práce: doc. Ondřej Michálek

Olomouc 2021

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Příběhy ze Sudet – soubor sedmi grafických listů technikou linorytu* vypracovala samostatně s použitím pouze uvedených zdrojů.“

V Olomouci

.....
podpis studenta

Upozornění

Tento text je jen doprovodem k praktické části bakalářské práce
(viz. Příloha).

Poděkování

Tímto bych ráda moc poděkovala panu doc. Michálkovi za všechny skvělé rady, ochotnou pomoc a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

Obsah

1. ÚVOD	5
2. TEORETICKÁ ČÁST	7
2.1. Stručný přehled historie Sudet.....	7
2.2. Kontroverze tzv. odsunu.....	13
2.3. Vliv Sudet na současné české umění	15
2.4. Umění sudetských Němců	25
3. PRAKTICKÁ ČÁST.....	34
4. PŘÍLOHA – PRAKTICKÁ ČÁST BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	42
5. ZÁVĚR.....	53
6. BIBLIOGRAFIE	54
7. SEZNAM OBRÁZKŮ	58

1. ÚVOD

Moje touha zjistit o Sudetech a jejich obyvatelích víc se zrodila v létě, kdy nám s kamarádkou Laurou kvůli covidu padly společné plány jet do zahraničí, a místo toho jsme se rozhodly vydat na pár dní do Jizerských hor. Tam na nás dýchla tamní zvláštní tajemná atmosféra, kterou jsme předtím nikde jinde nezažily. Rychle nám začalo docházet, že bývalé Sudety se ze všech těch smutných událostí, které je potkaly, nikdy nevzpamatovaly. A že důvodem místního tajemna (které by se dalo krájet) je to, že jsou tam obtisknuté životy lidí, kteří tam už sice dávno nejsou, avšak známky po jejich životech jsou všude a není možné je přehlédnout.

Sudety mě začaly čím dál více zajímat a tím vzniklo ideální téma k bakalářské práci. A protože dějiny se nejlépe učí na příbězích, rozhodla jsem se sehnat zajímavé příběhy, ke kterým bych potom mohla vytvořit linoryty. Z obrovského množství sudetských příběhů, které jsem sehnala, jsem jich následně vybrala šest.

Praktická část mé bakalářské práce sestává ze sedmi černobílých grafických listů, které jsem tvořila technikou linorytu a následně tiskla v ateliéru grafiky pod vedením pana doc. Ondřeje Michálka. Soubor tisků zahrnuje úvodní „obálku“ a šest ilustrací, jejichž součástí jsou texty, které prezentují šest příběhů odehrávajících se v Sudetech. Jsou to příběhy obyčejných lidí, kteří však měli neobyčejnou zkušenost, o kterou se rozhodli podělit. Někteří jsou původu českého, někteří německého, někdo napůl. Každý má proto jiný pohled na věc, a to je to, co mě zajímalo, a také to, o co bych se zde ráda podělila.

V teoretické části nejprve shrnuji historický vývoj života v oblastech bývalých Sudet. Zabývám se klíčovými událostmi dějin, které se Sudet

výrazně dotkly a které ovlivnily jak osudy místních obyvatel, tak to, jak dnes krajina vypadá.

Po kapitole o historii přichází krátký náhled do problematiky ohledně pohledu na tzv. odsun Němců ze Sudet. Jedná se o velmi kontroverzní téma, které zde nemá smysl podrobněji rozebírat, různost pohledů na věc však stojí za zmínku.

V další kapitole se konečně dostává na řadu umění. Hledám v ní české současné umělce, jejichž životy jsou se Sudetami spojeny, což se výrazně odráží v jejich tvorbě. Takových umělců je překvapivě mnoho a já v této práci prostuduji osm jednotlivců a jednu uměleckou skupinu.

V poslední kapitole jmenuji dalších osm umělců, kteří by se dali označit jako „sudetští Němci“. Rozebírám zde tvorbu těchto výtvarníků žijících a tvořících v Sudetech a vliv této oblasti i na jejich dílo a životy, které mnohdy nebyly kvůli jejich národnosti ani zdaleka jednoduché.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1. Stručný přehled historie Sudet

„Sudety bylo jméno pro území, které se mělo stát součástí „říše“, a taky se jí nakonec stalo. A „Sudety“ pak bylo a je jméno pro území, odkud byli Němci odsunuti, vyhnáni. „Sudety“ zkrátka bylo a je pole válečné, byla a je to pro nás válka.“ – Petr Pithart, 2000¹

Termín „Sudety“ byl do začátku 20. stol. používán jen jako geografický pojem pro horské oblasti severních Čech. Až s obdobím kolem první světové války se Sudetám začal přikládat i politický význam a začal se běžně používat mezi lidmi ve spojitosti s československým pohraničím jak v Čechách, tak na Moravě.² Sudety, ve smyslu oblasti, kde dříve převládalo německy mluvící obyvatelstvo, zasahuje do všech českých krajů kromě Prahy a tvoří přibližně třetinu území naší republiky, rozkládající se zejména v oblasti pohraničí s Německem. Termíny „Sudety“ a „sudetský“ nabyly následkem historických událostí třicátých a čtyřicátých let minulého století emocionální nádech a až pejorativní význam, čemuž se nemůžeme divit. Za léta jejich používání však získaly význam, který se dá těžko nahradit jiným pojmenováním, proto jsou v této bakalářské práci potřebné a pro zařazení do historického kontextu klíčové, jsou tedy používány běžně, avšak neutrálně a bez citového zabarvení.

Oblast Sudet byla zasažena v relativně krátkém časovém období několika velkými ranami, které z nádherné krajiny udělaly nehostinné místo rozbořených a opuštěných obydlí, zničených kostelů, továren, zkrátka místo bez života. Začalo to Mnichovskou dohodou, po které dostaly Sudety a jejich obyvatelé jeden zásah za druhým. Podívejme se na stručný přehled jejich historie.

¹ LAURIN, NOVÁKOVÁ, PETRÁSKOVÁ. *Osudy Němců z Jizerských hor po roce 1945*, 2018, s. 12

² LAURIN, ref. 1, s. 24

Němečtí obyvatelé se stěhovali do oblasti Sudet v českém pohraničí již od 13. stol., kdy je sem zvali přemyslovští králové. Soužití probíhalo relativně klidně a vzdělaní Němci naše pohraničí značnou mírou kultivovali. Další vlna jich přišla po třicetileté válce, která proběhla v první polovině 17. století a po které byla země vylidněná, dosídlenci tak byli vítáni. Německý jazyk byl čím dál častější a za Marie Terezie a Josefa II. docházelo k velké germanizaci.

Po první světové válce se z Němců na československém území stala pouhá národnostní menšina, které v místní společnosti navíc moc nesvědčil fakt, že i tzv. čeští Němci jsou Němci, kteří válku prohráli. Stejně tak němčina nepatřila mezi úřední jazyky, tudíž by měli Němci ovládat český nebo slovenský jazyk. Němci tak, pochopitelně, cítili nespravedlnost vůči jejich národnostní menšině, a to českoněmeckým vztahům příliš nesvědčilo. Němci však měli svoje spolky, politické strany i školy s němčinou jako vyučovacím jazykem.

Nabourávání českoněmeckých vztahů ale zdaleka neskončilo. Během hospodářské krize ve třicátých letech nejhůře dopadlo právě pohraničí, což dostalo mnoho Němců do existenční krize, která se hodila v Německu prosperujícímu nacismu, který zoufalé sudetské Němce obracel proti československé vládě. Slibný politický program Adolfa Hitlera byl pro sudetské Němce v nesnázích dobrým lákadlem, a přestože byla nacistická strana v Československu zakázaná a měla i mezi Němci své odpůrce, vznikla jako její náhrada strana Sudetendeutsche Partei, která ve volbách v pohraničí s přehledem zvítězila, a počet Hitlerových příznivců jen rostl.

Na to navázala Mnichovská dohoda 21. 11. 1938, po které Sudety i s jejími 3 653 292 obyvateli připadly jako Reisingau Sudetenland (Říšská župa Sudety) k Velkoněmecké říši.³ Z toho bylo 750 000 Čechů, z nichž

³ LAURIN, ref. 1, s. 24

zhruba 200 000 Sudety ještě před válkou opustili nebo byli vyhnáni.⁴ Sudetští Němci připojení pohraničí k Říši vítali, než jim však začalo ke konci druhé světové války docházet, že budou muset za kolektivní vinu vůči Československu tvrdě zaplatit a že v silně protiněmecky laděném Československu se jich asi nikdo nezastane. V roce 1945 tak přišel čas Benešových dekretů.

Benešovy dekrety zbavily německé obyvatele Československa jejich občanství a rozhodly tak o jejich vystěhování do Německa, přestože pro velkou část z nich bylo Československo rodná zem. Občanství si mohli ponechat jen v případě, že dokázali svoji aktivní činnost v boji proti nacismu. Speciálními komisemi tak bylo uznáno asi 150 000 německých antifacistů, kteří si mohli vybrat, zda chtějí zůstat nebo odejít se vším svým majetkem, a v Československu jich zůstalo asi 23 000.⁵ Němcům se dál znepríjemňoval život mnohými protiněmeckými opatřeními, jako byly např. omezené příděly jídla, zákaz navštěvování kin, zákaz používání hromadné dopravy, nebo povinnost nošení bílé pásky s písmenem N, se spoustou dalších zákazů a povinností. Zavřely se také německé školy a bylo zakázáno mluvit na veřejnosti německy.

Někteří němečtí obyvatelé o plánovaném vysídlení předem věděli, pro jiné to bylo nečekané, a protože si toho s sebou nemohli vzít více než 30 či 50 kg⁶, zbyla po nich v opuštěných domech spousta majetku. Pro ten si po odchodu Němců, nebo i ještě za jejich přítomnosti, přišli revoluční gardy, nazývané také „rabovací gardy“. Ty byly tvořeny dobrovolníky z řad partyzánů a dobrovolníků, kteří byli posíláni do pohraničí a měly oblast mocensky zajistit. Revoluční gardy měly na svědomí velké množství brutálních činů vůči Němcům včetně tisíců vražd, spoustu násilí napáchali ale i čeští občané hnaní touhou po pomstě za učiněná příkoří. Jedním z nejznámějších příkladů je masakr v Postoloprtech.

⁴ LAURIN, ref. 1, s. 30

⁵ LAURIN, ref. 1, s. 34

⁶ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. 1991. s. 172

Masové zabíjení si vyžádalo oběti, jejichž počet je odhadován na 24 až 25 tisíc⁷. Lidé za ně zodpovědní často v poválečném období utekli do Německa a příbuzní obětí, kteří zůstali v Československu, nikdy nedošli spravedlivého procesu, protože se o zločinech nesmělo mluvit a byly považovány za správné, jako spravedlivá odplata za německé válečné zločiny spáchané na Česích.

V rámci „spravedlnosti“ byli také Němci, kteří se údajně provinili vůči Československu, shromažďováni do tzv. internačních táborů, kde měli v izolaci od okolního světa a pod kontrolou dozorců odpracovat způsobenou škodu. V táborech panoval přísný režim a Němcům byla přidělována práce dle jejich věku a fyzické zdatnosti, někdy ale byla tato nařízení porušována. Z těchto táborů byli Němci na etapy odváženi transporty do Německa, nejprve do sovětské okupační zóny, později i do americké; transporty probíhaly od konce války do jara 1947, potom probíhaly ještě dodatečné odsuny v rámci slučování rodin, ty byly v nevelkém rozsahu.⁸

Z původních necelých tří milionů Němců tak na našem území zůstalo jen asi 165 000 z nich – členové smíšených rodin, antifašisté a specialisté, na které ale stále bylo pohlíženo shora a měli mnoho nevýhod, včetně srážky ze mzdy (do r. 1949) a nižšího nároku na sociální dávky⁹.

Některé domy po Němcích si rozebrali Češi nebo přistěhovalci z Maďarska, Ukrajiny a jiných zemí, velká část ale stále zůstala neobydlená, domy chátraly, a nakonec byly zbořeny i s kulturními památkami novými osídlenci, kteří k novému domovu neměli žádnou vazbu. Například v Horní Černé Studnici tak bylo zbouráno čtrnáct chalup a dvanáct dalších zapáleno.¹⁰ Stejně tak zaniklo mnoho podniků, kde Němci pracovali, a prudce klesla vzdělanost a odbornost lidí.¹¹ Krajina tak prošla obrovskou změnou. Další devastaci přispěl nástup komunistů v roce 1948 a následně

⁷ STANĚK, ref. 6

⁸ STANĚK

⁹ LAURIN, ref. 1, s. 110

¹⁰ LAURIN, ref. 1, s. 112

¹¹ LAURIN, ref. 1, s. 110

v roce 1968 příchod sovětské armády, která si udělala výcvikové prostory na opuštěných místech v pohraničí a zničila, co zbylo. Zůstalo po nich mnoho rozstřílených kostelů nebo půda zamořená naftou.

Začalo tak dlouhé období obnovy Sudet, které byly ztraceny vlivem těchto smutných historických událostí. Spousta míst ale zanikla a nikdy obnovena nebyla. Jedno z nich je např. osada Morgenland, česky Ranná, jesenická osada, která byla zničena, a na jejím místě teď není nic než jedna chalupa. O bývalé osadě Morgenland byla natočena poutavá reportáž editorem Radiožurnálu Pavlem Šubou, který za ni dostal Česko-německou novinářskou cenu v listopadu 2020 a která je zdrojem jednoho z příběhů použitých v praktické části této bakalářské práce.

Po válce začala pomalu vznikat snaha o nápravu česko-německých vztahů. Dne 21. 1. 1997 byla podepsána Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji. Vzbudila však společenské a politické napětí jak v české, tak německé společnosti. Hlavní teze deklarace prohlašovaly, že Německá vláda přiznává, že nacionálněsocialistická politika násilí vůči českému lidu přispěla k vytvoření půdy pro poválečný útěk, vyhánění a nucené vysídlení.¹² A česká strana lituje, že poválečným vyháněním sudetských Němců z tehdejšího Československa, vyvlastňováním a odnímáním občanství bylo způsobeno mnoho utrpení a křivd nevinným lidem, a zejména lituje excesů, které jsou proti elementárním humanitárním zásadám a nebyly kvůli tehdejšímu zákonům ani potrestány.¹³

Vznikly a dále vznikají organizace usilující o přátelství mezi Čechy a Němci, jako např. Česko-německý fond budoucnosti nebo Česko-německé diskusní fórum, jejichž cílem je budování vzájemných vztahů a podpora práv menšin druhého národa žijících na jejich území.¹⁴ Sudetské odsuny jsou zdrojem mnoholetého napětí mezi Čechy a Němci, které přetrvávají až

¹² LAURIN, ref. 1, s. 10

¹³ LAURIN, ref. 1, s. 10

¹⁴ LAURIN, ref. 1, s. 12

dodnes, a otázka Sudet a tzv. odsunu se stala kontroverzním tématem. Do roku 1945 byli ve složení sudetského obyvatelstva výrazně zastoupeni Němci, území však patřilo Československu. Je mnoho Němců, kteří Čechům svůj odsun nikdy neodpustili, těžké však bylo vysídlení i pro Čechy v roce 1938. Spousta lidí tak zkrátka ztratila své domovy a místa, kde vyrůstali a kam patřili. Napravování takto poškozených mezinárodních vztahů je proto během na dlouhou trať.

Obr. 1: *Postoloprty* (2013, z cyklu *Umění zabíjet* fotografa Lukáše Houdka)

2.2. Kontroverze tzv. odsunu

Mluvíme zde o tzv. odsunu německého obyvatelstva; je ale otázkou, zda je slovo „odsun“ vhodným termínem pro událost, kdy bylo tak velké množství lidí zbaveno svého občanství a majetku, tedy svých základních lidských práv, a donuceno opustit svou (velmi často) rodnou zem. Rozdílnost vnímání můžeme vidět už v nazývání události v obou zemích – v Česku běžně říkáme „odsun“, Němci však používají poněkud drsnější termín „Vertreibung“, vyhnání. K tomuto tématu se vyjádřil např. Tomáš Pecina ze Sudetoněmeckého krajanského sdružení v pořadu Dotazník v roce 2015. Cituji pár vět z jeho rozhovoru:

„To bylo naprosto nepřijatelné už v tom roce 1945. Protože kdyby už jste chtěl někoho zbavit jeho občanství – a ani tehdy to nebylo možné – tak by vznikla otázka: Jakého trestného činu se dopustil, jaký zločin ten člověk spáchal, že má být takto potrestán? A když se vás zeptám, jakého zločinu se dopustili občané Československa německého původu, a podíváme se do dekretu, jak je to formulováno, tak jejich jediným zločinem je jejich etnický původ. Takže být Němcem je zločin? To je jeden aspekt té věci, druhý aspekt té věci se týká majetku a tam je to obdobné. Nikdy bych nepoužil termínu odsun. Odsunout můžete židli od stolu, nemůžete odsunout člověka.“¹⁵ (zkráceno)

Historik Ferdinand Seibt, rozený v českých Strážovicích, se k tématu vyjádřil takto:

„My, sudetští Němci, stále naříkáme nad množstvím obětí vyhnání Němců z Československa. Zřídka si však vzpomeneme na počet židovských obětí v Terezíně a ve vyhlazovacích táborech. Snadno také zapomínáme, že nás k roku 1945 dovedla politika, jež pohrdala člověkem,

¹⁵ Vystoupení člena výkonného výboru Tomáše Peciny v pořadu Dotazník. In: *Sudetoněmecké krajanské sdružení v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: zapsaný spolek* [online].

a že nás poté nákladní vagony vyvezly do svobodného světa. Naše dřívější židovské spoluobčany vyvezly do plynu.“¹⁶

Každý národ má zkrátka svou vlastní historii a pohled na ni. Na mezinárodní konflikty je vždy nahlíženo různými pohledy na základě vlastních zkušeností lidí na obou stranách a tím, co se následně píše do učebnic dějepisu v jednotlivých zemích. Není pochyb, že křivdu prožívají lidé na obou stranách česko-německé hranice, avšak není možné porovnávat, kdo komu způsobil větší utrpení. Zda bylo vysídlení sudetských Němců spravedlivé a zda je „odsun“ tím správným pojmem, je názorem každého člověka, je však velmi důležité si problematiku prostudovat.

¹⁶ SEIBT, Ferdinand. *Tisíc let židovské historie v Čechách a na Moravě*. 2000

2.3. Vliv Sudet na současné české umění

Existuje nepřeberné množství umělců, kteří z oblasti bývalých Sudet pocházejí, a překvapivě hodně z nich se tématem Sudet nadále zabývá, zpracovává místní příběhy i krajinu ve své tvorbě a přináší tak Sudety a jejich historii do širšího povědomí společnosti. Umění se tak stává důležitým edukačním prostředkem a pro mnohé také inspirací zapátrat po svých kořenech.

Je zjevné, že místo, kde se člověk narodí a kde prožije své dětství, má pro každého zvláštní význam a velká spousta lidí se na místa svého dětství vrací, a to jak fyzicky, tak ve svých myšlenkách a tvorbě. To v případě Sudet neplatí o nic méně. Zde máme příklad několika současných výtvarných umělců, jejichž život a umělecká tvorba jsou se Sudetami úzce spjaté.

Umělecká skupina Hraniční syndrom (2014-2016)

Hraniční syndrom – Borderline-Syndrom byl česko-německý výstavní projekt vystavující v letech 2014-2016, v němž se přední čeští umělci ve spojení s německými zabývají tématem života Čechů a Němců v Sudetech a také odsunem Němců.¹⁷ Skupinu umělců tvoří Češi Jaroslav Valečka, David Saudek a Martin Káňa a německou část tvoří bratři Hansjürgen a Joachim Lothar Gartnerovi.¹⁸ Spojuje je právě jejich pouto s oblastí Sudet, která život každého z nich nějak ovlivnila. Valečka a Káňa prožili v Sudetech své dětství, Saudek má německé předky a bratři Gartnerové jsou sami autentickými svědky odsunu.¹⁹ Ze společného základu jejich příběhů vznikl impuls ke vzniku této umělecké skupiny. Každý svým způsobem se pak ve své tvorbě vyjadřuje k této problematice a zkoumá vliv Sudet a s nimi spjatých událostí na (nejen) svůj život. Jejich díla pak společně vystavovali v různých galeriích.

¹⁷ Galerie umění Karlovy Vary. Hraniční syndrom / Borderline-Syndrom: Tisková zpráva k výstavě. *Interaktivní galerie Becherova vila* [online pdf], 2016

¹⁸ Galerie umění Karlovy Vary, ref. 15

¹⁹ Galerie umění Karlovy Vary, ref. 15

Obr. 2: David Saudek: *Zrodila se hvězda* (2014, v rámci projektu *Hraniční Syndrom*)

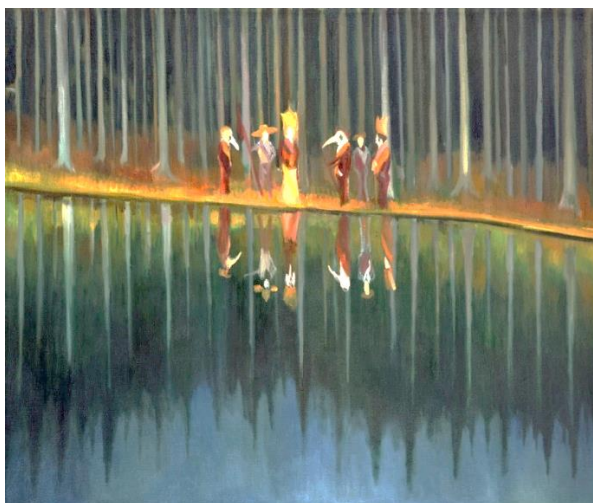
Jaroslav Valečka (*1972, Praha)

Jaroslav Valečka je jeden z umělců, kteří vyrůstali v oblasti Sudet a často se tam vrací i ve své tvorbě. V jeho expresionistické a symbolistní malbě zobrazuje tajemné surrealistické postavy, masky, ale velkou část jeho obrazů tvoří také krajiny. Je členem skupiny Natvrdlí, která se snaží o obnovu klasické krajinářské a figurální tvorby. Sám maluje drsnou krajinu severních Čech, která je poznamenána historickými událostmi. Drží se tradičních technik a postupů a staví se mimo vliv moderních trendů v umění. Inspiruje se folklórem a děsivými historkami, které, jak sám tvrdí, jinde, než v Sudetech člověk nenalezne.²⁰ Bere z nich tajemnou hroživou atmosféru, kterou pak přenáší do svých děl. Krajina je pro něho klíčová, zajímají ho místa, kde se odehrává nějaký děj, krajina poznamenaná lidskou přítomností. Pro něj jsou to konkrétně Lužické hory, kde vyrůstal, ale také Jizerské hory, České středohoří nebo třeba Máchovo jezero.²¹ Krajinu zobrazuje volně, nejdůležitější je pro něj atmosféra místa a jeho příběh.

²⁰ ČT24. Hororové Sudety. Jaroslav Valečka maluje bizarní příběhy z pohraničí. 2017

²¹ OTTO, Pavel. Sudety jsou mixem děsivosti a poetična, říká malíř Jaroslav Valečka. *E15.cz: ekonomika, byznys, finance* [online], 2017.

Atmosféra jeho obrazů je často děsivá, což je silně propojené s jeho zážitky s dětstvím v Sudetech, které děsivé byly, pamatuje si opuštěné rozpadající se domy a továrny, opuštěné kostely, které jsou strašidelné nejen pro děti.²² Valečka vystavuje v Česku i v Německu.²³

Obr. 3: *Maškary u vody*, 2011

Martin Káňa (*1975, Vejprty)

Martin Káňa, malíř a sochař, vyrůstal ve Vejprtech v Krušných horách. I v něm jeho dětství v Sudetech vytvořilo určitý vztah k pohraničí. Studoval kresbu na Akademii výtvarných umění v Praze, a zabývá se figurální tematikou, ale také ztvárňování svých idejí pomocí rozličných sochařských materiálů.²⁴ Zapojuje se do mnoha výtvarných projektů a skupin jako např. Trafačka, kterou zakládal.²⁵ V projektu Hraniční syndrom se zabývá prostorovou formou objektů. Vystavené objekty jsou spíše strohé, jsou monumentální a reflektují jeho ideu. Např. v díle *Vzor 38*, které bylo součástí výstav projektu Hraniční syndrom, zobrazuje první

²² OTTO, ref. 18

²³ OTTO, ref. 18

²⁴ TZ: Martin Káňa. In: *Artalk: Aktuálně o výtvarném umění* [online]. 2019

²⁵ TZ: Martin Káňa, ref. 21

republiku s náznakem budoucího dění. Objekt je vytvořen z černých dřevěných beden.

Obr. 4: *Vzor 38*, 2015

Mark Ther (*1979, Praha)

Mark Ther, videoartový umělec známý pro práci s tabuizovanými tématy, jako je homosexualita nebo právě Sudety. Těmi se začal zabývat poté, co našel kresby svého německého příbuzného Franze Schmelze, který zaznamenával sudetskou krajinu v okolí Broumova.²⁶ Rozhodl se obrázky překreslit a tím obnovit dědictví části své rodiny, která byla po válce odsunuta do Německa. Kreslí tak místa, která už zanikla, s lidmi, kteří již nežijí, a mapuje tak historii ztracených Sudet. Kresby potom vystavoval pod německým názvem *Zeichnungen*.

Mimo kresby působí také v oblasti videoartu, kde se také zabývá česko-německou historií. Například video *Pflaumen – Švestky* vypráví příběh rodiny při odsunu Němců z pohraničí a krátký dokumentární film *Bei dem Uhr* taktéž zaznamenává příběh sudetské Němky. V roce 2010 se také

²⁶ ČT24. Mark Ther kreslí vzpomínky na ztracené Sudety. *ČT 24: Kultura* [online], 2016.

uskutečnila jeho výstava *Naši Němci*, kde představil velké množství informací o odsunu sudetských Němců pomocí mapek a popisků a v průběhu byly pouštěny nahrávky Němců mluvících česky a Čechů mluvících německy, kteří vyprávějí své příběhy a zpívají²⁷. Mark Ther získal v roce 2011 Cenu Jindřicha Chaloupeckého za videoart.²⁸

Lukáš Houdek (*1984, Stříbro)

Lukáš Houdek je fotograf také známý pro zájem o kontroverzní témata, pro která se mu mezi diváky dostává různých, často i urážlivých, reakcí. Vystudoval v Praze romistiku a Romové se stali velmi častým námětem jeho tvorby.²⁹ V cyklech *Teorie o nepřizpůsobivosti* nebo *Naši* se věnuje romské identitě a jejich postavení v české společnosti. Dalším tématem jeho fotografické tvorby je identita transgender lidí, zajímají ho zejména tzv. hidžry v severní Indii. Sudety jsou dalším tématem jeho tvorby a zaměřuje se na ně v šesti cyklech fotografií.

Pro fotografa Lukáše Houdka je odsun Němců a tzv. dosídlování pohraničí jedním ústředních témat jeho tvorby. V sérii fotografií *Umění zabíjet* rekonstruuje poválečné masakry na německém obyvatelstvu pomocí figurek z Lega. Poukazuje na tisíce zavražděných Němců mezi koncem války a Postupimskou dohodou, brutální činy často organizované Revolučními gardami.³⁰ Navazující série *Umění dosídlit* vychází z archivních materiálů tachovské Dosídlovací komise, která se starala o obsazování prázdných domů po Němcích.³¹ Ukazují způsob osídlování a nezájem státu o původ a spokojenost nových přistěhovalců.

²⁷ Mark Ther. In: *Artlist: Centrum pro současné umění Praha* [online].

²⁸ Mark Ther, ref. 24

²⁹ HOUDEK, Lukáš. Lukáš houdek: BIO. In: *Lukáš Houdek Artworks* [online].

³⁰ HOUDEK, Lukáš. Umění dosídlit: 20 fotografií doplněných o strojopisem psané texty. In: *Lukáš Houdek Artworks* [online]. 2013.

³¹ HOUDEK, ref. 27

Dalšími Houdkovy pracemi zabývajícími se Sudetami jsou *Odložené životy* (2012), *Musíš zapomenout na Johanna* (2013), *Nepovedené dopoledne Marie B.* (2014) a *Dar* (2019).

Obr. 5: ukázka z cyklu *Umění dosídlit*, 2013

Jaroslav Kučera (*1946, Ředhošť)

Fotograf Jaroslav Kučera ve své sbírce fotografií *Sudety* představil fotografie, které fotil v různých místech Sudet od roku 1990.³² Rozhodl se zdokumentovat stav Sudet po čtyřicetiletém vlivu komunismu a osídlování různými sortami lidí, ať už chudšími českými přistěhovalci, tzv. rabovacími gardami, nebo přistěhovalci z východních zemí, kteří měli dohromady nahradit tři miliony odsunutých Němců.³³ „*Ti všichni se mnohdy chovali k Sudetům jako k dobyté zemi a režim jim v tom vydatně pomáhal,*“³⁴ píše Kučera ve vlastním úvodu ke sbírce fotografií.

³² KUČERA, Jaroslav. *Sudety: Galerie*. In: *Jaroslav Kučera* [online].

³³ KUČERA, ref. 29

³⁴ KUČERA, ref. 29

Obr. 6: Luby 1944 – Paní Kočíčková

Jaromír Švejdík (*1963, Jeseník)

Jaromír Švejdík neboli Jaromír 99 je významnou osobností hned v několika oblastech českého umění. Mimo působení v hudebních skupinách jako např. Chlapi z práce, Umakart nebo Priessnitz se proslavil také v roli výtvarníka. Jeho asi nejznámějším dílem je komiksová trilogie *Alois Nebel*, vydaná v roce 2006, kterou vytvořil spolu se spisovatelem Jaroslavem Rudišem.³⁵ *Alois Nebel* byl průkopnickým dílem v oblasti komiksových románů v Česku, kde byl komiks brán spíše jako zábava pro děti.³⁶

Jaroslav Švejdík se narodil v Jeseníkách, což se výrazně odráží v jeho tvorbě. I *Alois Nebel* se odehrává v jesenícké obci Bílý potok. Černobílý komiksový román vypráví příběh železničáře, který v psychiatrické léčebně, kde se octl kvůli svým představám, které zaměňuje s realitou, potkává muže nazývaného Němý, který se vrací pomstít svou matku, která byla jednou z obětí násilí při odsunu Němců ze Sudet. Podle knihy byl v roce 2011 natočen i stejnojmenný film. Po *Aloisovi Nebelovi* pracoval Jaromír 99 také na komiksové adaptaci románu Franze Kafky *Zámek*, ve které se také inspiroval prostředím Sudet, a na komiksu *Zátopek... když nemůžeš, tak přidej víc* z roku 2016, na kterém pracoval s Janem Novákem.³⁷ Švejdík je

³⁵ Podcast #21: Jaromír 99. In: *Jizerské ticho* [podcast]. 11.8.2020.

³⁶ Tamtéž

³⁷ Podcast #21: Jaromír 99, ref. 32

aktivní v oblasti grafického designu a na svých obrazech zobrazuje především krajinu Jeseníků.

Obr. 7: ukázka z komiksového románu *Alois Nebel*

Zdena Kolečková (*1969, Ústí nad Labem)

Zdena Kolečková je další umělkyní, která má silnou vazbu ke svému rodnému kraji. V jejím případě jde konkrétně o Ústecký kraj. Kolečková má německé předky, a když byla malá, scházeli se u její německé babičky odsunutí sudetští Němci, kteří se přijeli podívat na svůj rodný kraj.³⁸ Takovéto zážitky z jejího dětství výrazně ovlivnily její pohled na Sudety a staly se inspirací pro její tvorbu.

Od poloviny 90. let se Zdena Kolečková, rozená v Ústí nad Labem, kde také stále žije, zabývá problematikou Sudet a proměnou města po odchodu dvou třetin německých obyvatel. Snaží se zaznamenat postupně mizející kulturní pozůstatky po Němcích a shromažďovat jejich příběhy, které stále ubývají.

Místní krajině se věnovala např. ve své výstavě *Podivná botanika a jiné příběhy*, kde mj. zpracovávala byliny z okolí ústecké chemičky do marmelád, mýdel apod. a samotné rostliny, které jsou metaforou k místnímu obyvatelstvu, zalévala vodou z řeky pod výpustí oné chemičky.³⁹

³⁸ KLUSÁKOVÁ, Renata. *Zdena Kolečková: Rostlina je nenápadným hrdinou, který může pootočít kolo dějin*. In: *Český rozhlas: Vltava* [online audio rozhovor]. 19. 4. 2018

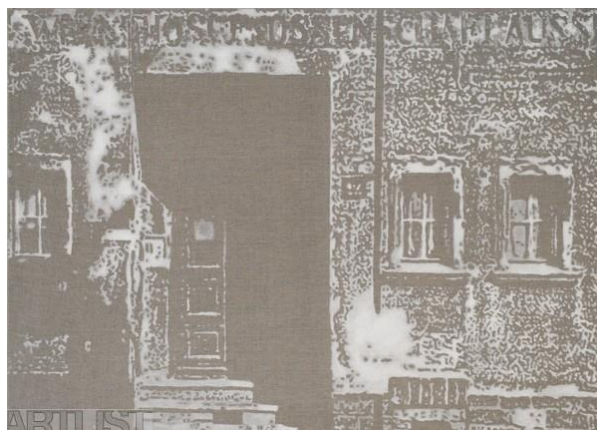
³⁹ KLUSÁKOVÁ, ref. 35

Ekologická katastrofa a devastace krajiny Sudet, zejména ústeckého kraje, je jedním z klíčových témat její tvorby.

Dalším tématem, kterým se zabývala v devadesátých letech, byly tzv. vivisekce, což jsou operativní zákroky, které se provádějí ve vědeckých laboratořích na zvířatech, ke kterým dochází bez znecitlivění. Na to se snažila Kolečková upozornit v projektu *Vivisekce*.⁴⁰ V projektu *Rány* autorka maluje na zeď zvířecí krví. Umělkyně se také zabývá fotografií, zaznamenávala např. zchátralé ústecké domy nebo těžební stroje v severočeských hnědouhelných dolech.

Obr. 8: *Rány*, 1997

Obr. 9: *Shelters*, 2003

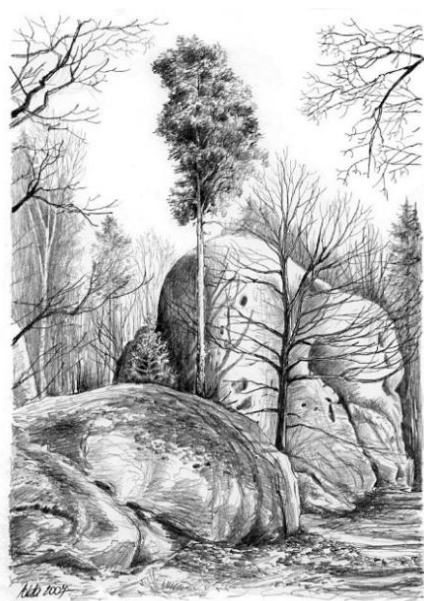
Petr Ferdýš Polda (*1960, Liberec)

Liberecký rodák, který se odjakživa prezentuje jako *Ferdýš*, je výtvarníkem, ilustrátorem a také vydavatelem svých knih známých pod názvem *Toulavé čtení*. Jeho inspirací je především krajina severních Čech, tedy např. Český Ráj, Jizerské hory, Lužické hory nebo Hradecko a samozřejmě Liberecko, odkud pochází.⁴¹

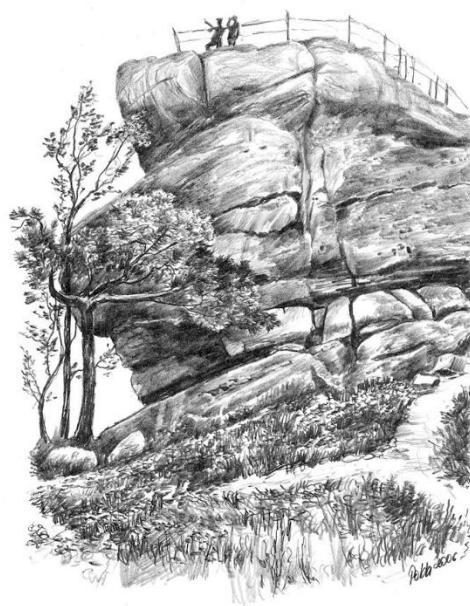
⁴⁰ Zdena Kolečková. *Artlist: Databáze současného umění* [online]. Praha

⁴¹ ŘEHÁČEK, *Toulání Lužickými horami*, 2020.

Mimo velkoformátových maleb je také známý pro své kresby tužkou, jimiž ilustruje různé články, kalendáře apod. a jeho ilustrace můžeme vidět i na informačních cedulích přímo v terénu Jizerských hor i jiných míst. Ilustroval také mapu *Ještědský hřbet* a dlouhodobě spolupracuje s Markem Řeháčkem, jejichž společnou práci můžeme vidět v knihách *Krajina skal – toulání Lužickými horami*, *Hrádecko – krajina na Nise*, nebo také ve třech dílech *Libereckých zajímavostí*.⁴²

Obr. 10: *Sloní skály*

Obr. 11: *Dolní vyhlídka*

⁴² ŘEHÁČEK, ref. 38

2.4. Umění sudetských Němců

Po vzniku Československa se ocitli Němci na našem území v nepříjemné situaci, kdy se z nich stala pouhá menšina, na kterou po válce nebylo nahlíženo s přílišným nadšením, zvláště v Sudetech. Němečtí obyvatelé na československém území to neměli vždy jednoduché, co se týče zařazení se mezi české umělce. Začali si proto zakládat německé umělecké spolky. Nejdříve to byl Spolek německých výtvarných umělců v Čechách a po něm Německočeský umělecký svaz, spolky ale až do první světové války stály proti sobě. Na ně v roce 1920 navázal Metznerbund, který se snažil o kulturní i politickou obranu a o sjednocení jejich uměleckých i společenských zájmů.⁴³ V těchto skupinách se shromažďovali umělci všech směrů a vzdělání a tvořili tak komunitu, která spoluutvářela identitu německy mluvících obyvatel Československa.

Nyní se zde zaměříme na jednotlivé umělce německého původu žijící na území Sudet, kteří zobrazovali mj. také sudetskou krajinu a život v ní ve své umělecké tvorbě.

Josef Hegenbarth (*1884, Česká Kamenice – †1962, Drážďany)

Narodil se do umělecké sudetoněmecké rodiny, která ho vedla k uplatnění jeho výtvarného talentu. Po svém studiu v Drážďanech nastoupil na Akademii v Praze do ateliéru uznávaného grafika Augusta Brömseho, kde se sblížil s technikou suché jehly a leptu, inspiroval se i v oblasti kresby a ilustrace a Praha v něm zanechala silný dojem.⁴⁴ Byl součástí skupiny Die Pilger založené Augustem Brömsem a také skupiny Prager Sezession a Metznerbund.⁴⁵

⁴³ HABÁNOVÁ, Anna. *Metznerbund: dějiny uměleckého spolku Metznerbund*, 2016.

⁴⁴ HEGENBARTH, BRABCOVÁ, *Josef Hegenbarth*, 2003, s. 14

⁴⁵ MALÝ, MALÁ, *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 19, 2010*, s. 115

Po návratu do Drážďan se intenzivně věnoval ilustraci, vzniká tak např. cyklus Gilgameš a cyklus leptů k První a Druhé knize Mojžíšově.⁴⁶ Později se věnuje více malbě a grafiku téměř opouští.⁴⁷ Po přesunu zpět do České Kamenice i se svými obrazy kvůli válečným nepokojům se věnuje již výhradně ilustracím a nejraději kreslí zvířata a portréty.⁴⁸

S koncem války ztratil Hegenbarth československé občanství a jako ostatní Němci musel stát opustit, většinu svých prací však bohužel musel nechat v České Kamenici.⁴⁹ Po návratu do Drážďan se věnuje již jen ilustraci a vznikají tak krásné knihy, s nimiž se Hegenbarth dostal do popředí německé ilustrátorské scény. Mezi válkami se účastnil řady výstav, na kterých vystavoval hlavně své tušové, kvašové a temperové kresby s portréty, zvířaty a cirkusovými motivy.⁵⁰

Obr. 12: *Opřená ženská hlava*, 1935

Obr. 13: *Mladá antilopa*, 1955

Josef Dobrowsky (*1889, Karlovy Vary – †1964, Tullnerbach)

Ačkoliv bývá díky své umělecké činnosti ve spolku Wiener Secession a studiích ve Vídni Josef Dobrowsky zařazován mezi rakouské umělce,

⁴⁶ HEGENBARTH, ref. 41, s. 16

⁴⁷ HEGENBARTH, ref. 41, s. 30

⁴⁸ HEGENBARTH, ref. 41, s. 42

⁴⁹ HEGENBARTH, ref. 41, s. 50

⁵⁰ ČEPELÁKOVÁ, HABÁNOVÁ, *Mladí lvi v kleci: umělecké skupiny německy hovořících výtvarníků z Čech, Moravy a Slezska v meziválečném období*, 2013, s. 325

nezapřel tento karlovarský rodák svůj původ a byl mj. členem skupiny také Prager Secession.⁵¹ Jeho tvorba sestává převážně z krajin a portrétů, typická je pro něj plošná malba, expresivní linka, redukce tvarů a postava, co vystupuje z temného pozadí.⁵²

Obr. 14: *Skica vesnice*, 1935

Josef Prinke (*1891, Most – †1945, Praha)

Josef Prinke byl zajímavou osobností českoněmecké scény, mj. i proto, že stál tak trošku mimo ni – nezapojil se např. ani do skupiny Die Pilger, i když studoval na pražské akademii pod Augustem Brömsem a k tvorbě skupiny měl velmi blízko.⁵³ Prinke byl vážně zraněn v první světové válce na srbské frontě a dlouho se potom uzdravoval, což zpomalovalo jeho tvorbu. Po zotavení ale aktivně tvořil a vystavoval i samostatně např. v Rudolfinu.⁵⁴ Zabýval se malbou i grafikou, jeho motivy byly mj. krajiny zobrazované někdy realisticky, jindy snově a zářivě, nechyběla ani figurální témata nebo

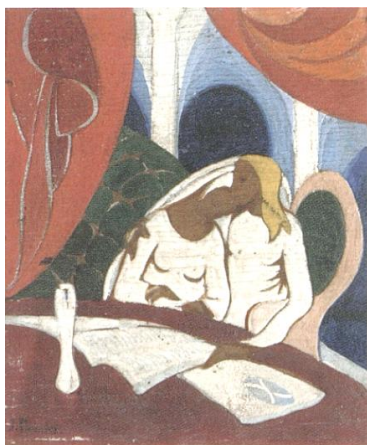
⁵¹ ČEPELÁKOVÁ, ref. 47, s. 306

⁵² ČEPELÁKOVÁ, ref. 48

⁵³ ČEPELÁKOVÁ, ref. 47, s. 356

⁵⁴ ČEPELÁKOVÁ, ref. 51

zátiší. Roku 1937 ilustroval Goetheho *Pohádku o zeleném hadu a krásné Lili*.⁵⁵

Obr. 15: *Pár*, 20. léta

Obr. 16: *Pár*, 20. léta

August Brömse (*1873, Františkovy Lázně – †1925, Praha)

August Brömse byl od roku 1910 velmi oblíbeným a vlivným profesorem tzv. grafické speciálky na pražské Akademii výtvarných umění.⁵⁶ Jedním z jeho studentů byl např. již zmíněný Josef Hegenbarth.⁵⁷

Stejně jako všichni Němci na československém území v období první republiky byl postaven do složité, pro něj nepříznivé situace. To bylo jedním z impulzů, které vedly k založení skupiny Die Pilger (Poutníci) v roce 1920,⁵⁸ která spojovala německy mluvící umělce na našem území.⁵⁹ Jejím základem byli Brömseho žáci a příznivci a skupina jim otevírala možnost vystavovat.⁶⁰

⁵⁵ ČEPELÁKOVÁ, ref. 51

⁵⁶ ČEPELÁKOVÁ, ref. 47, s. 302

⁵⁷ HEGENBARTH, ref. 41, s. 12

⁵⁸ ČEPELÁKOVÁ, ref. 53

⁵⁹ HEGENBARTH, ref. 41, s. 14

⁶⁰ HEGENBARTH, ref. 41, s. 14

Brömse se věnoval malbě i grafice, zejména litografii a dřevorytu,⁶¹ a bývá zařazován k expresionismu, který je pro Němce té doby velmi oblíbený a typický. Jeho tvorba vychází z romantismu a symbolismu⁶² a jeho nejčastějšími náměty jsou biblické příběhy, které ilustrují existenciální problémy, biblické postavy zastupují trpící lidstvo.⁶³

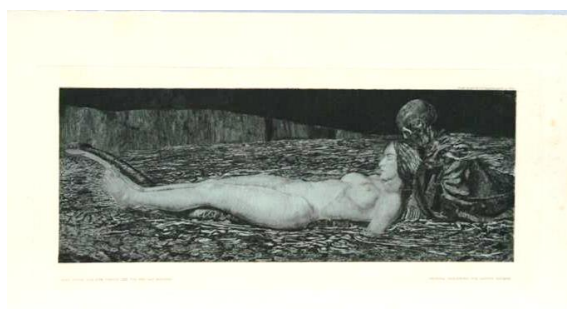
Jeho první grafický cyklus *Töd und Mädchen* (*Smrt a dívka*), zpracovaný technikou leptu za jeho studia v Berlíně, se zabývá smrtí a hříchem.⁶⁴

Obr. 17: *Oplakávání*

Obr. 18: *Zlé pokušení*, 1915

Obr. 19: ukázka z cyklu *Smrt a dívka*, 1902

⁶¹ ČEPELÁKOVÁ, ref. 53

⁶² August Brömse: *Vizionář Brömse August*. In: Galerie Ztichlá klika [online]. 2006

⁶³ ČEPELÁKOVÁ, ref. 53

⁶⁴ ČEPELÁKOVÁ, ref. 53

Emil Helzel (*1886, Mistrovice – †1922, Všemily)

Sudetoněmecký umělec Emil Helzel studoval v Norimberku a Mnichově, ale během svých cest po Evropě byl povolán do první světové války.⁶⁵ Tam byl těžce raněn a nervově se zhroutil. Po vzniku Československa se dal na studia na pražské Akademii výtvarných umění, kde se mj. seznámil s Josefem Prínkem a stal se členem skupiny Die Pilger založené Augustem Brömsem, jejíž výstavy v Brně se účastnil.⁶⁶ Častým motivem jeho tvorby bylo romantické znázornění krajiny severních Čech, kde se Helzel narodil, a jeho grafiky se vyznačují pevnou konturou a plochami přírodních barev. Dělal mj. soutisky suché jehly a akvatinty. Kvůli následkům z války roku 1922 spáchal sebevraždu.⁶⁷

Autor Helzelova životopisu, malíř Karel Ramisch, napsal:

„U Josefa Hegenbartha jsem Helzela viděl poprvé. Bylo to v létě 1919. S jeho klidnými rytinami jsem se setkal už dříve na výstavách v Chebu, Ústí a Děčíně a naučil jsem se je mít rád. Když později opustil Prahu a školu profesora Brömseho, přerostla naše letmá známost do přátelství, které ale mohlo trvat jen krátce.“⁶⁸

Obr. 20: *Dům v Kamenickém Šenově*, kolem 1920

⁶⁵ ČEPELÁKOVÁ, ref. 47, s. 326

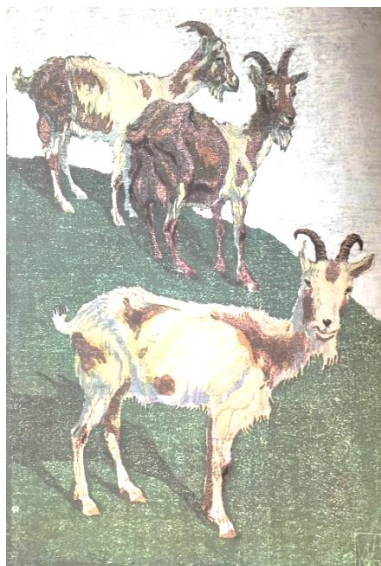
⁶⁶ ČEPELÁKOVÁ, ref. 62

⁶⁷ ČEPELÁKOVÁ, ref. 62

⁶⁸ Karl Ramisch, Emil Helzel, *Deutsche Heimat* 6, 1930, s. 236-239

Walther Klemm (*1883, Karlovy Vary – †1957, Výmar)

Základ výtvarné tvorby Walthera Klemma, rozeného v Karlových Varech, spočíval v grafice. Věnoval se zejména litografii a leptu, aktivní byl ale i v oblasti malby a jeho olejomalby by se daly zařadit k impresionismu.⁶⁹ Ovlivněn Emilem Orlikem⁷⁰, japonskými dřevorezy a následně také svým studiem ve Vídni vytvářel barevné dřevoryty, kde hodně zobrazoval zvířata, ale i sudetskou krajinu a architekturu.⁷¹ Věnoval se také ilustraci knih a velmi zdařilé ilustrace vytvořil např. pro Goetheho *Fausta*, Danteho *Božskou komedii* nebo *Don Quixota* od Cervantese.⁷²

Obr. 21: *Kozy na svahu*

Obr. 22: Ilustrace k *Božské komedii* od Danteho, 1927

Erwin Müller (*1893, Liberec – †1978, Naumburg)

Erwin Müller je další zajímavou osobností meziválečné sudetské výtvarné scény. Narodil se do umělecké německé rodiny usazené v Liberci již od 17. stol. a studoval na libereckém gymnáziu, protože pro něj matka

⁶⁹ MALÝ, *ref. 42*, s. 201-202

⁷⁰ ČEPELÁKOVÁ, *ref. 47*, s. 337

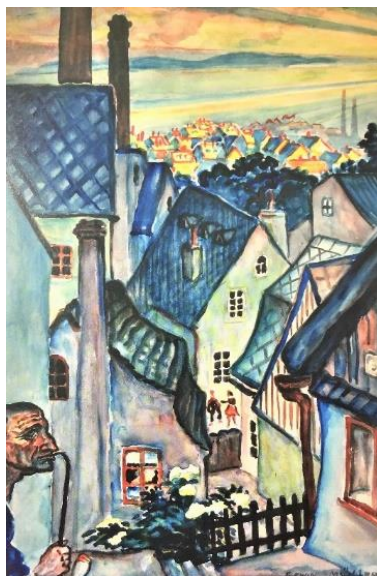
⁷¹ MALÝ, *ref. 66*

⁷² SCHEIDIG, Walther. *Walther Klemm als Graphiker*. 1959

chtěla všeobecné vzdělání. Otec vlastnil tiskařskou dílnu, kterou mohl Müller pro svou tvorbu grafickou tvorbu využívat.

Od roku 1913 studoval malířství na Akademii výtvarných umění ve Vídni, kde se věnoval především jemu blízké portrétní malbě a krajinomalbě. Od roku 1915 byl nasazen do první světové války, odkud se až roku 1918 vrátil do Vídně, později do rodného Liberce a po vysídlení Němců z Československa žil a tvořil v Německu.

Jeho malířská, kresebná i grafická díla sestávají z krajinných i figurálních námětů a odehrávají se v jeho rodném Liberci a jeho okolí.⁷³ Müller zachycuje reálný život jak ve městě, tak na venkově. Situace zobrazuje s humorem, který mu je velmi blízký. Müller se hlásil ke skupině mladých malířů Oktobergruppe, kterou spoluzakládal v roce 1922.⁷⁴ Po expresionistické fázi se během třicátých let přiklonil k tradici, apolitickým tématům a tzv. nachexpresionismu.⁷⁵ V padesátých letech se věnoval grafice a tvořil návrhy plakátů výstav.

Obr. 23: *Liberecký motiv*, kolem 1928

Obr. 24: *Po pohřbu*, 1924

⁷³ HABÁNOVÁ, Anna. *Erwin Müller*, 2014

⁷⁴ HABÁNOVÁ, ref. 70, s. 20

⁷⁵ HABÁNOVÁ, ref. 70, s. 26

Gustav Zindel (*1883, Radenov – †1953, Loučná pod Klínovcem)

Posledním zmíněným umělcem této kapitoly je Gustav Zindel, který studoval kresbu v Chomutově a grafiku s dekorační malbou v Norimberku.⁷⁶ Ve svých akvarelech velmi často zaznamenával svou rodnou ves Radenov a krajinomalbě se ve své tvorbě věnoval i dlouhodobě, zejména ho zajímala příroda Krušných hor. Ve své tvorbě se věnoval životu v Sudetech, do krajiny komponoval pracující venkovany jako např. dřevorubce a oráče.

Věnoval se nástěnným malbám a jednu z nich, znázorňující krušnohorskou krajinu, maloval i pro chomutovskou radnici do vstupních prostorů.⁷⁷ Ilustroval mimo jiné také kalendáře a články pro časopisy.

Obr. 25: *Práce na poli*

⁷⁶ MALÝ, ref. 42, s. 269

⁷⁷ MALÝ, ref. 73

3. PRAKTICKÁ ČÁST

Téma Sudet mě zaujalo ke konci léta, když jsme s mojí kamarádkou Laurou několik dní šlapaly po Jizerských horách s batohy na zádech a silně na nás obě zapůsobila místní tajemná atmosféra. Lauřina teta, se kterou jsme se později setkaly v Rynolticích kousek od Liberce, nás vzala na oběd a vyprávěla nám spoustu zajímavých příběhů sudetoněmeckých obyvatel. Přišlo mi, že v této krajině se toho dělo tolik, že má zajímavý příběh snad úplně každý. Naplnila mě touha slyšet toho víc, nejlépe na vlastní uši přímo z úst pamětníků, dokud žijí a stále ta možnost je – žijících původních sudetských Němců už zbývá velmi málo. Rozhodla jsem se tedy vyhledat šest lidí, kteří v Sudetech žili a mají co říct.

Potom však přišel covid a rázem bylo všechno jinak. Osobní návštěvy pamětníků se zdály nezodpovědné, a nakonec s vládními opatřeními úplně nemožné. Nezbylo mi tedy nic jiného, než začít pátrat jinde – na internetu, v knihách apod. To mě ale mrzelo, protože tento přístup mohl jen těžko nahradit osobní setkání. Naštěstí se mi ale podařilo získat dvě osobně nahrané audionahrávky od mých přátel – od již zmiňované Laury, která nahrála vyprávění svého tatínka Josefa Komárka o jeho dědečkovi, a od Damiany, která nahrála povídání Kristiána Smetany, dědečka svého přítele Vojty. Jelikož tyto nahrávky byly nejbližší osobnímu setkání, rozhodla jsem se je zařadit mezi vybrané příběhy.

Když jsem zapátrala na internetu a v knihovnách, nestačila jsem se divit, kolik takových příběhů už je sepsaných. A všechny byly velmi zajímavé, netrvalo tedy dlouho, než jsem si nějaké vybrala. Jeden příběh z projektu Paměť národa, který vypráví Miloslav Janda, dva z knihy Živé paměti Sudet vyprávěné Růženou Stadelmannovou a Hansem Laubmeier a jeden z reportáže Pavla Šuby, kterou mi doporučila babička, která okolí bývalého Morgenlandu pravidelně navštěvovala. O Morgenlandu, osadě s českým jménem Ranná, vypráví Adolf Haubelt. Ze všech příběhů jsem

vybrala jen úryvky, které se dají rychle přečíst, vejdou se na formát, a přesto říkají mnoho. Každému, koho příběhy zaujmou, bych ale vřele doporučila si příběhy přečíst celé.

Dohromady jsem tedy měla šest jmen: Kristián Smetana, Růžena Stadelmannová, Josef Komárek, Hans Laubmeier, Miloslav Janda a Adolf Haubelt.

Při shánění příběhů jsem si postupně dělala kresebné návrhy na linoryty. Vyrobila jsem si na ně speciální skicák, do kterého jsem kreslila spoustu návrhů, ze kterých jsme potom s panem docentem Michálkem vybírali ty nejvhodnější. Ty jsem potom naskenovala do počítače, vytiskla a pomocí nitroředidla obtiskla na připravené lino, které mi poskytla moje kamarádka Hedvika, a které jsem očistila a nařezala na kusy formátu A4. Podle obtisknutého návrhu jsem potom už do lina ryla vybrané motivy rydly různých šířek.

Dalším problémem způsobeným covidem byl zákaz konzultací paní děkankou, což se ale naštěstí brzy změnilo s nabídkou pravidelného testování, které nám, studentům pracujícím na diplomových pracích, poskytla škola, a které nám umožnilo vstup do ateliérů. Mohla jsem tak pod vedením pana docenta Michálka začít postupně tisknout hotové linoryty. Nejdříve se mi to moc nedařilo, pan Michálek mi ale ukázal krok po kroku, jak vše udělat správně – kolik nanést barvy, co s nedokonalostmi na lino, jak správně položit na lis lino a na něj papír, i jak očistit lino, lis i válec od barvy. Díky jasným instrukcím a trpělivosti jsem nakonec docílila pěkných tisků bez výraznějších vad. Pro tisky jsem se rozhodla použít černou barvu, protože se mi zdála k mému stylu i tématu nejvhodnější, a s touto volbou jsem spokojená.

Některé grafické listy sice vypadají úplně jinak, než jsem plánovala, a dost věcí se mi nepodařilo, ale to je kouzlo linorytu – i to nechtěné se může stát přesně tím, co tam chybělo. Moje práce spojuje vážné téma s hravostí a realistickou kresbu s tou naivní, s nadsázkou, která je mi blízká. Všechno

je propojené černými plochami a trochou tajemna. Mnohokrát mi bylo řečeno, že mám něco sice „špatně“, ale vlastně je to tak skvělé, takže to tak mám nechat.

Formu jsem zvolila takovou, že obraz se bude odrážet do textu. Na jedné straně je obraz a na druhé text, příběh, ke kterému ilustrace patří. Jednotlivé dvoustrany budou vystavené v rámech.

Chtěla bych zmínit, že jde o komplikované a kontroverzní téma a všechny příběhy, které jsem poslouchala a četla, jsou plné emocí, které málokoho nechají chladným. A abych přiblížila sudetskou situaci pomocí osobních příběhů, ale zároveň zůstala objektivním pozorovatelem, nabídla jsem pohledy jak Němců, tak Čechů, půl napůl. Nechávám diváky, aby si příběhy prožili s každou dvoustranou a názor si udělali sami.

Na závěr bych chtěla vložit text písně *Sudety*, která mě psaním bakalářské práce provázela a jejímž autorem je zpěvák dvou tváří, Jakub König alias Kittchen, který ze Sudet pochází.

SUDETY

Kittchen, 2015

„Barevný paneláky podél řeky
A starý fabriky
Co vypadaj jak vymláčený kostely
A parta cikánů v zatáčce spravuje žigulíky
Tohle jsou maličká
Ty můj Sudety
A v lese břízy
Břízy
Břízy
A pod omítkama německý nápisy
Tady jsme se narodili
A kde jsem já
A kde jsi ty

A slepý samoty na stráních kopců
A úzký silnice v tmavejch údolích u řeky
A zapomenutý hroby po lesích
Tohle jsou maličká
Ty můj Sudety

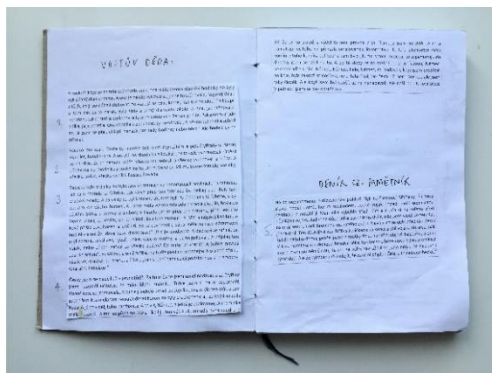
Krajina stokrát obsazená
Různejma armádama
Ty stokrát změněný jména
Tý země nikoho mezi náma
Mezi náma

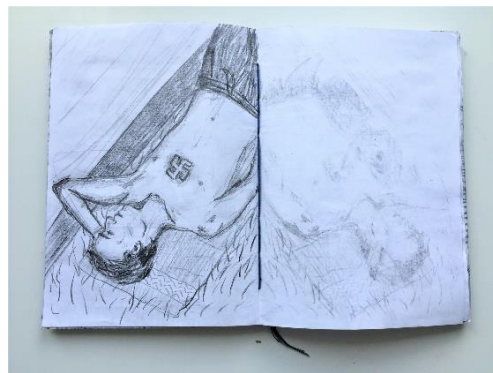
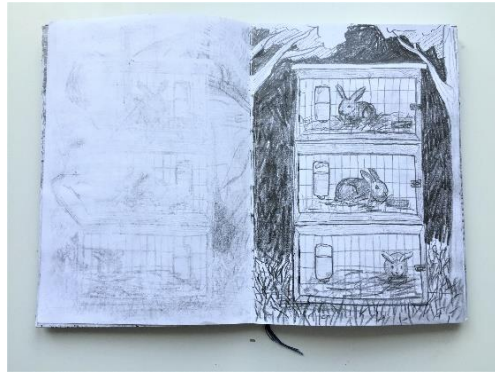
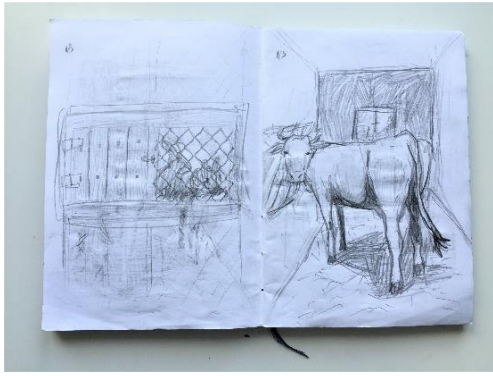
Slepý zmije v ostružiní
A zarezlý německý helmy
Blond'atý holky modrooký
Genetický experimenty

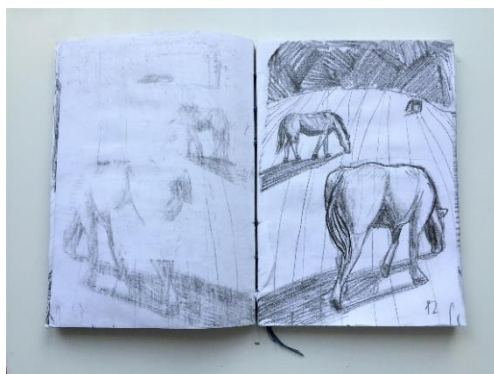
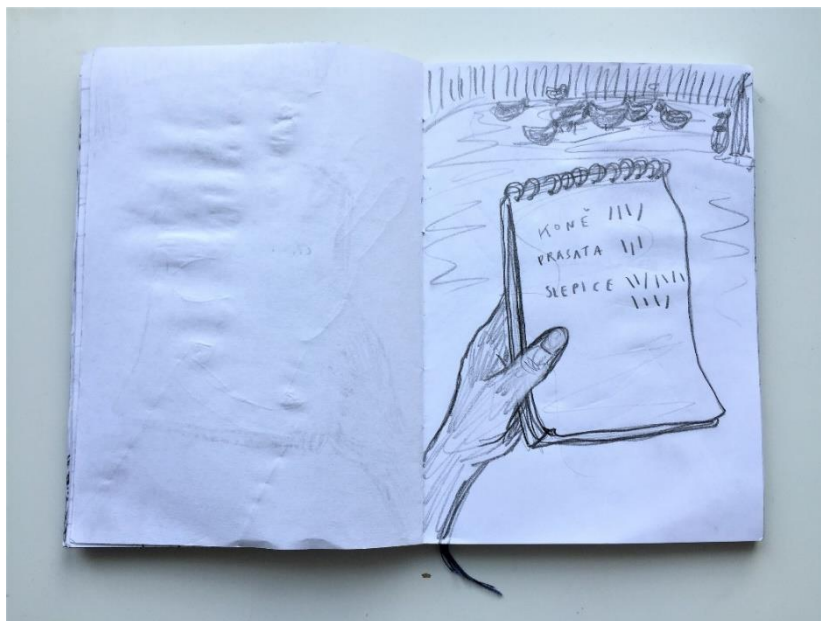
A to ticho a tma za nocí
A měsíc
A ta měkká tráva na mezích
A ty
A je to trochu strašidelný
A jsem to trochu já
A trochu ty
A ty mý Sudety
Mezi náma

V lese je ukrytý jezero
Mezi náma
Co vlastně jezerem není
Mezi náma
Říká se o něm že nemá dno
Mezi náma
Že je to brána do tvýho nevědomí
Mezi náma
A pod tebou se hlubina otevírá
Mezi náma
Zespoda za nohy táhne zima
Mezi náma
Na břehu sedí tvoje milá
Mezi náma
Hluboký krátery
Pod očima
Mezi náma“

Ukázka přípravných kreseb ve skicáku:

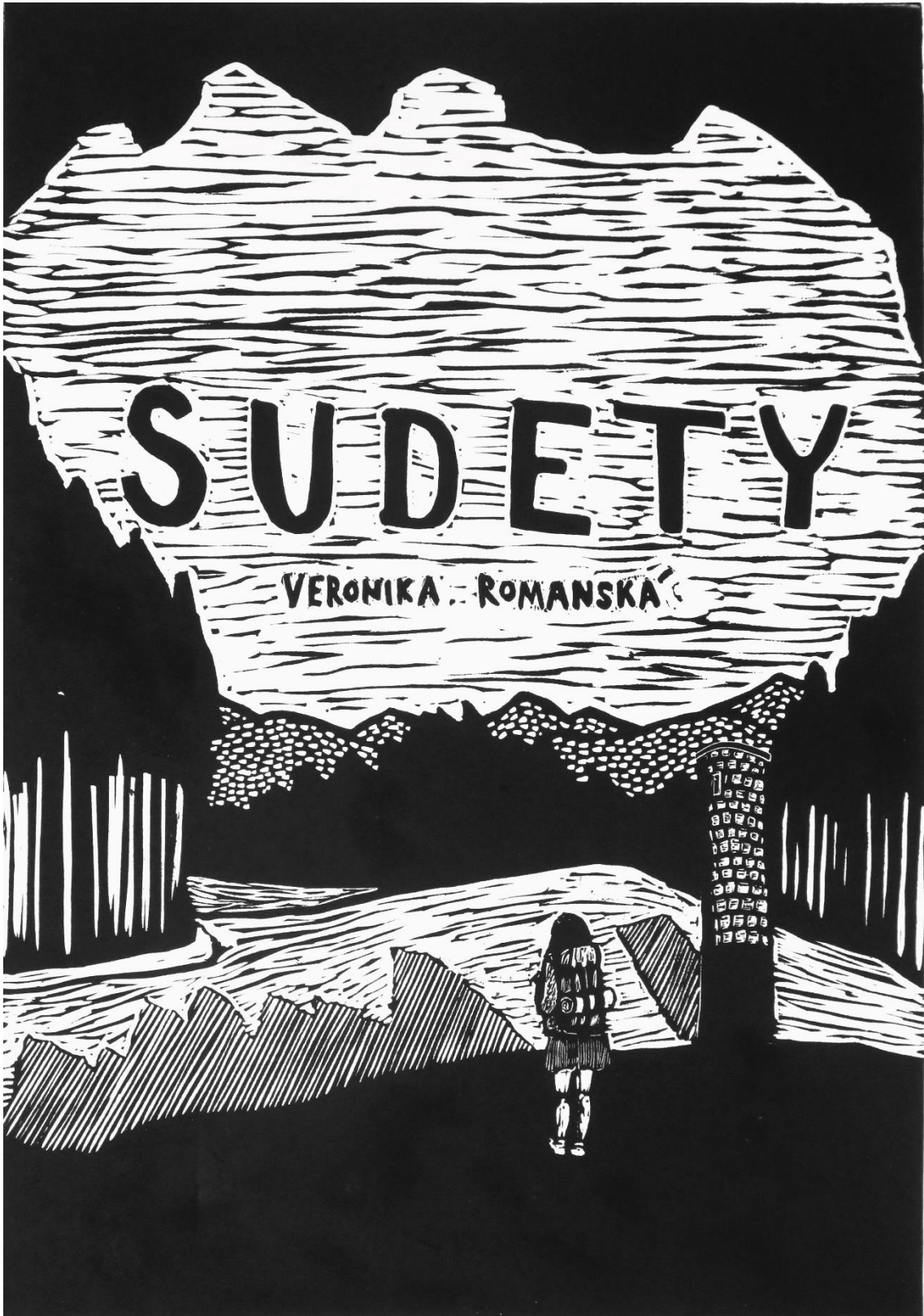

4. PŘÍLOHA – PRAKTICKÁ ČÁST BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Praktická práce obsahuje soubor sedmi grafických listů vytvořených technikou linorytu: jeden úvodní list a šest dvojlistů, kde vždy obraz a protější text patří k sobě a tvoří celek.

KONĚ IIII

PRASATA III

SLEPICE VIII

VII

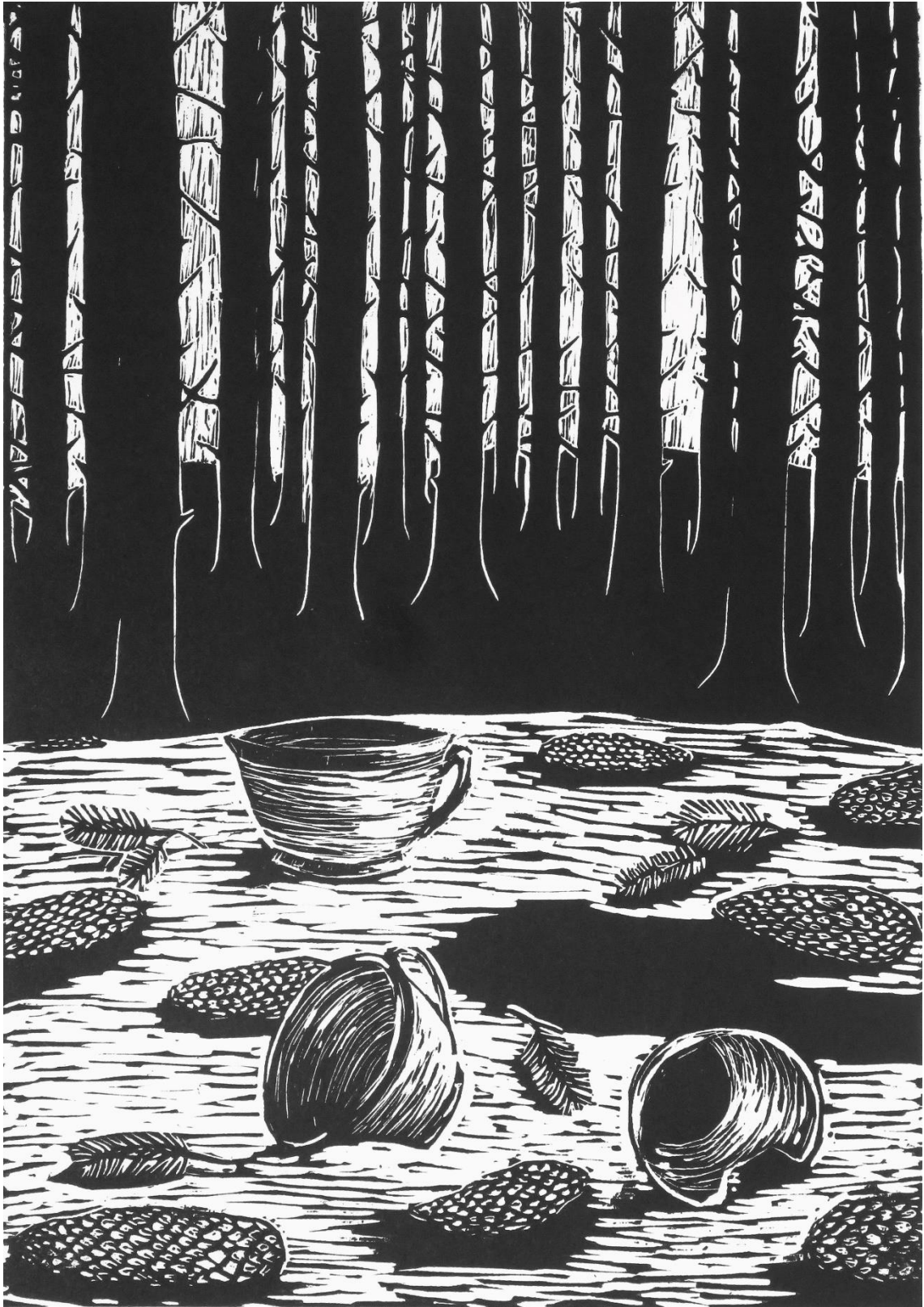
SLEPICE

Češi později přišli a chodili od stájí ke stájím, od domu k domu a sebrali všechno, co jim přišlo pod ruku. Dělali inventarizace, sčítali zvířata, která tu byla. Přesto některá zvířata utekla. Vždy se našla nějaká výmluva. Vzpomínám si, když jsem byl chlapec, přinesl jsem si z obchodu blok a šel jsem k sousedovi, a s tím blokem a s tužkou – ještě jsem tehdy neuměl psát – jsem napodoboval Čechy. Soused říkal: „Co tu chceš?“ A já jsem řekl: „Spočítám ti zvířata.“ Moc dobře si ještě vzpomínám, jak přímo před naším domem naháněli koně. U toho byl také můj strýc, ten musel také odevzdat koně. Češi shromáždili koně, ještě dnes před sebou vidím svého strýce se slzami v očích, když musel ty koně odevzdat. Bylo to všechno pro lidi velmi tvrdé.

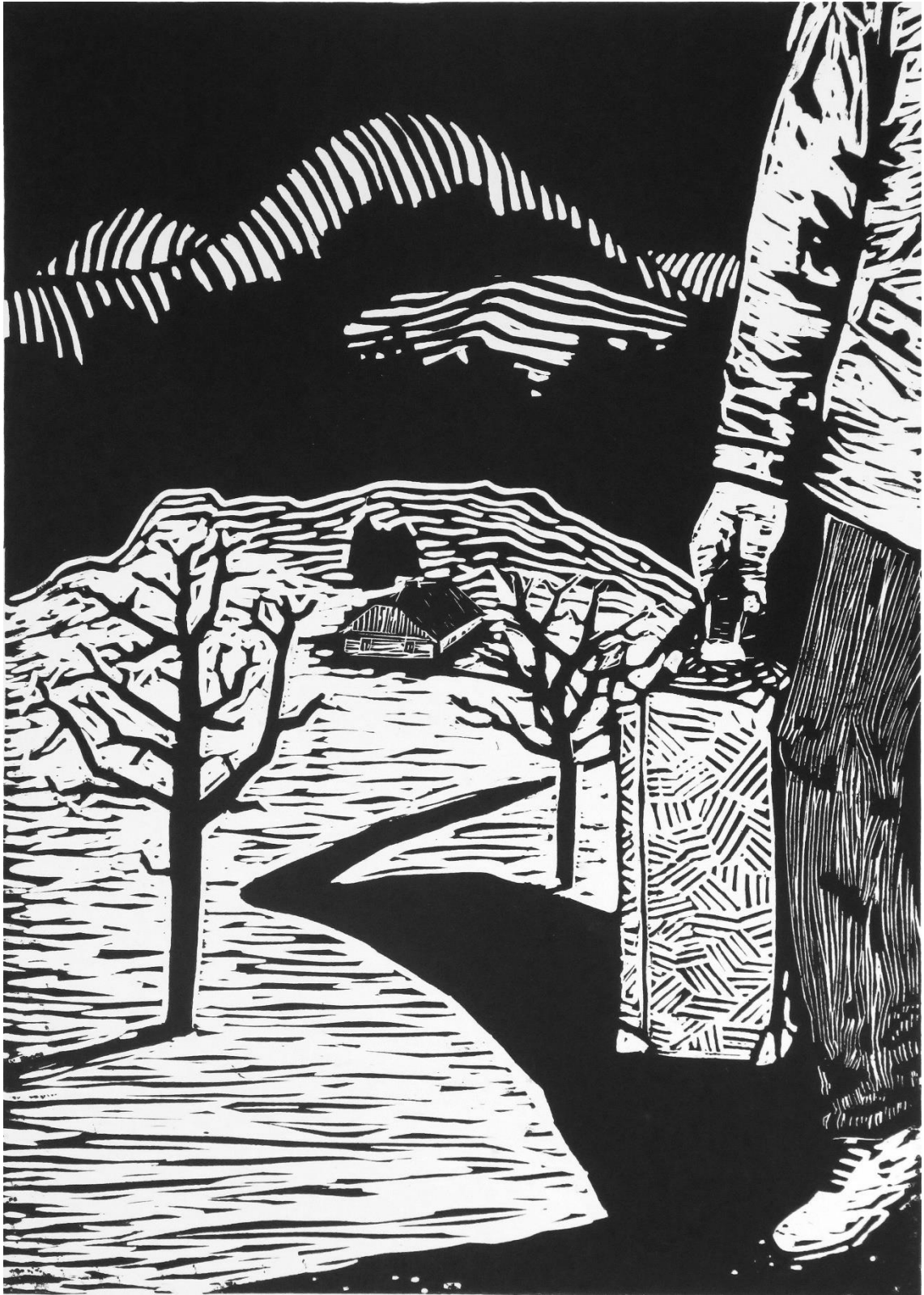
BABIČKA

Babička byla hrdinka, to bylo taky ve starejch varnsdorfskejch novinách. Ta zahrada, jak tam shořela ta fabrika, tak vlevo před tou fabrikou byl velkej plac. Byly tam pražský sklady. Za války to byl koncentrák, kde byli Poláci i jiní. A byl podzim, oni všichni hubení. A babka měla velkou zahradu a v noci chodila, brala do zástěry jablka a syrový brambory a házela jim to přes ten drátěnej plot. Jestli to Němci viděli, to nevím, oni to hlídali. Byli tam zavření i Rusáci a nějakej kapitán. A když přišlo osvobození a přišli ti, co to osvobodili, bába měla na ruce náramkový hodinky a oni, že „davaj časy, davaj časy!“ A už si je sundávala. A dědek byl myslivec, rybář, měl zbraně, udice, všecko možný, a už mu to všechno pakovali ze skříně. A nějakej ten voják, nebo oficer, zařval: „A všecko zpátky! Do mrtě to vrátit!“ A babka povídá, „danke schön,“ Rusákovi, a on jim říká, „na tudle paní mi nešahejte.“ No a ted' přišli ti vězňové, otevřeli tu bránu, a říkali, „tahle paní nám celej podzim nosila brambory. Charašo, babuško.“

HRNÍČKY

A dostali statek. Vždycky chtěli statek. To byl statek, kterej byl po Němcích. Ty baráky byly prázdný, ti Němci byli vystěhovaní. No tak se tam přestěhovali a dědek tam dostal místo na polesí, byl lesník, nebo pracovník v lese... Tak chodil po tom revíru, to bylo kdysi německé území s převážnou většinou německého obyvatelstva. A on se tam někde v lese propadl do nějaké zemljanky, do nějakého úkrytu. A když to tam vyhrabal, zjistil, že úplně na dně je ukrytý porcelán. Hrnky, skleničky, nevím, co všechno. Zkrátka poklad. Našel poklad. Dědek se propadl do pokladu. Tušil, co to je, to se vědělo. (Němci při odsunu doufali, že se jednou vrátí, tak si schovávali svůj majetek např. do lesa a jiných úkrytů) Ty hrníčky jsme potom měli doma.

MORGENLAND

O vysídlování jsme věděli dopředu, takže už jsme se připravovali. Byli jsme až v posledním transportu, protože jsme ještě museli sklidit a odevzdat úrodu. Rodiče si vzali ložní prádlo, nějaké nádobí a jídelní soupravu. A já? Já jsem si vzal svůj míč. Bylo to brzy ráno. Zkontrolovali a zvážili nám věci, mohli jsme mít každý maximálně padesát kilogramů, pak jsme to všechno dali na nákladák, zamkli dům a klíč předali členovi národního výboru.

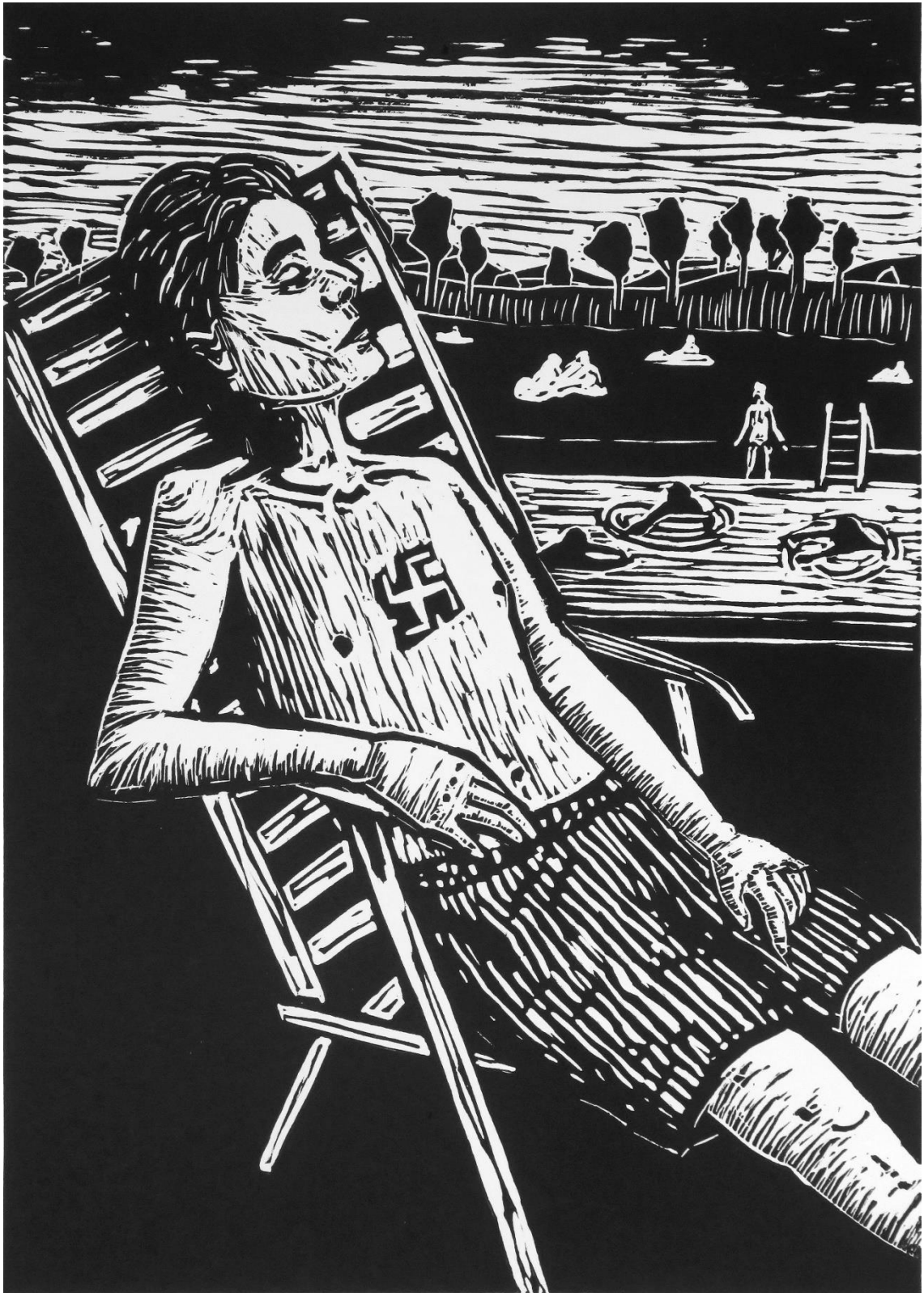
Rozhodně se nedá mluvit o odpuštění. Rodiče to nikdy nestrávili. Nejhorší to bylo pro maminku. My děti jsme si nějak zvykli. Samozřejmě mi chybí ta krajina, ty kopce, má rodná zem. Ale já na to všechno paradoxně nevzpomínám ve zlém. Protože pro mě to znamenalo, že jsem si mohl splnit sen. Jinak bych musel pracovat v zemědělství nebo vyrábět boty. Takhle jsem vystudoval obor, který jsem si přál. Otevřely se mi nové obzory.

- A. H.

KRÁLÍKÁRNA

Můžu vám říct, že odsun Němců byl něco tak nespravedlivého, že jsem se až styděla. Prostě: Dobří Němci jsou mrtví Němci, ti zůstali u Stalingradu, a všichni ostatní musejí ven. Všichni ostatní stojí za houby. Byli tu Němci, kteří nikomu nic neudělali. Žili si na tom svém políčku, starý dědek se starou babičkou a museli jít taky. Naproti tomu pan městský zahradník, který měl ne jednu ale obě ruce nahoře, toho naložili Američané na náklad'ák i s králíkárnou. Odvezli to všecko. Děly se takové věci. Staří lidé, kteří nikdy „nehajlovali“ a nikdy pro to nebyli, museli jít a nechat tady svoji kravku, co měli v chlívě. Ti tam umřeli steskem a... Nebylo to domyšlené.

KOUPALIŠTĚ

Moc dobře si pamatuji na jednu chvíli na koupališti kousek od celňáku. Opaloval se tam kluk a měl z papíru vystřižený hákový kříž. Položil si ho na prsa a opaloval se tak, aby až ten papír sundá, měl na kůži bílý hákový kříž. To mě teda štvalo. Byl asi o pět roků starší, málem dospělý nebo dorostenec, a tak jsem s tím nemohl nic dělat. Ovšem pořádně mne to míchlo.

- M. J.

Sílicí Hitlerův vliv postupně zachvátil i Sudety a vztahy mezi Čechy a Němci v poklidném Zuckmantlu se začaly měnit. Nejdříve spolu přestávali mluvit dospělí a potom i jejich děti. Výrazná většina německého obyvatelstva pohraničí neskrývala svou touhu po připojení k říši a své sympatie k Adolfu Hitlerovi. V celých Sudetech se to projevilo už v parlamentních volbách roku 1936, kdy kolem sedmdesáti procent hlasů posbíraly sudetoněmecké nacionalistické strany.

Chlapce s hákovým křížem na prsou potkal Miloslav Janda na koupališti v době, kdy už měl za sebou několik rvaček s německými kluky. Přátelství bylo to tam a většinou stačilo jen málo a už byli v sobě. Pamatuje si, jak hlavní ulicí Zuckmantlu pochodoval zástup Němců s Konradem Henleinem v čele a s nimi i jeho bývalí kamarádi. Něco takového se prostě nedalo vydržet.

5. ZÁVĚR

Zvědavost ohledně oblasti bývalých Sudet a jejich osudu mne přivedla ke zvolení tématu této bakalářské práce a po několikaměsíčním zkoumání umění, historie, a především životních příběhů této oblasti ve mně tato zvědavost jen vzrostla.

Jako bylo cílem této práce, vytvořila jsem linoryty, které ilustrují šest vybraných příběhů ze Sudet, k nim jsem nakonec vytvořila ještě úvodní list. Probádala jsem českou výtvarnou scénu a zjistila, kdo se v současné době tématem Sudet zabývá a na toto téma tvoří. Byla jsem překvapena zjištěním, že takových umělců je velké množství. Prostudovala jsem také umění a životy tzv. sudetských Němců. V rámci bádání jsem také samozřejmě nahlédla do historie Sudet a do různého vnímání tzv. odsunu Němců.

Přestože se objevily překážky, kvůli kterým jsem nemohla postupovat tak, jak jsem si původně naplánovala, nakonec se vše stihlo a vznikla zajímavá práce, na kterou se dá snadno navázat. Proces tvorby práce jak praktické, tak teoretické, byl pro mě velmi obohacující a povzbuzující k tomu, abych se tématem zabývala i nadále. A protože bylo původním záměrem příběhy pamětníků ze Sudet získat osobně a toho jsem kvůli situaci s covidem nedosáhla, doufám, že se mi to podaří, jakmile to situace dovolí.

6. BIBLIOGRAFIE

Zdroje jsou uvedeny v pořadí, v jakém na ně bylo odkazováno v textu.

LAURIN, Petra, Irena NOVÁKOVÁ a Christa PETRÁSKOVÁ. *Osudy Němců z Jizerských hor po roce 1945: Schicksale der Deutschen aus dem Isergebirge nach 1945*. Rýnovice: Dům česko-německého porozumění v Rýnovicích, 2018. ISBN 978-80-270-4885-4.

STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha: Naše vojsko, 1991. ISBN 80-200-0328-2.

Vystoupení člena výkonného výboru Tomáše Peciny v pořadu Dotazník.

In: Sudetoněmecké krajanské sdružení v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: zapsaný spolek [online]. 22.05.2015 [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://www.sudetsti-nemci.cz/cs/news/>

SEIBT, Ferdinand. *Tisíc let židovské historie v Čechách a na Moravě*. In: Otte, Anton a kol. *Židé v Sudetech = Die Juden im Sudetenland*. Praha: Česká křesťanská akademie, 2000.

Galerie umění Karlovy Vary. *Hraniční syndrom / Borderline-Syndrom: Tisková zpráva k výstavě. Interaktivní galerie Becherova vila* [online pdf]. 2016, 2016, 1-4 [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <http://www.becherovavila.cz/>, heslo „Hraniční syndrom“

ČT24. *Hororové Sudety. Jaroslav Valečka maluje bizarní příběhy z pohraničí*. ČT24 [online]. 8. 5. 2017 [cit. 2021-4-28]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/2110316-hororove-sudety-jaroslav-valecka-maluje-bizarni-pribehy-z-pohranici>

OTTO, Pavel. *Sudety jsou mixem děsivosti a poetična, říká malíř Jaroslav Valečka*. E15.cz: ekonomika, byznys, finance [online]. 2017, 1. prosince 2017 [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/rozhovory/sudety-jsou-mixem-desivosti-a-poeticna-rika-malir-jaroslav-valecka-1340478>

TZ: Martin Káňa. In: *Artalk: Aktuálně o výtvarném umění* [online]. 12. 1. 2019 [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://artalk.cz/2019/01/12/tz-martin-kana/>

ČT24. *Mark Ther kreslí vzpomínky na ztracené Sudety*. ČT 24: Kultura [online]. 2016, 12. 12. 2016 [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/1980463-mark-ther-kresli-vzpominky-na-ztracene-sudety>

Mark Ther. In: Artlist: Centrum pro současné umění Praha [online]. [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/mark-ther-1486/>

HOUDEK, Lukáš. *Lukáš houdek: BIO*. In: Lukáš Houdek Artworks [online]. [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://www.houdeklukas.com/about>

HOUDEK, Lukáš. *Umění dosídlit: 20 fotografií doplněných o strojopisem psané texty*. In: Lukáš Houdek Artworks [online]. 2013 [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://www.houdeklukas.com/dosidlit>

KUČERA, Jaroslav. *Sudety: Galerie*. In: Jaroslav Kučera [online]. [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <http://www.jaroslavkucera.com/cs/galerie/category/31-sudety.html>

Podcast #21: Jaromír 99. In: Jizerské ticho [podcast]. 11.8.2020 [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <http://www.jizersketicho.cz/podcast-21-jaromir-99/>

KLUSÁKOVÁ, Renata. Zdena Kolečková: Rostlina je nenápadným hrdinou, který může pootočit kolo dějin: Vizitka. In: *Český rozhlas: Vltava* [online audio rozhovor]. 19. 4. 2018 [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/zdena-koleckova-rostlina-je-nenapadnym-hrdinou-ktery-muze-pootocit-kolo-dejin-7176620>

Zdena Kolečková. *Artlist: Databáze současného umění* [online]. Praha [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/zdena-koleckova-436/>

ŘEHÁČEK, Marek. *Toulání Lužickými horami*. Ilustroval Petr POLDA. Liberec: Jizersko-ještědský horský spolek, 2020. ISBN 978-80-87095-25-6.

HABÁNOVÁ, Anna. *Metznerbund: dějiny uměleckého spolku Metznerbund = die Geschichte des Kunstvereins Metznerbund: 1920-1945*. Přeložil Anna OHLÍDALOVÁ, přeložil Nikola MIZEROVÁ. V Liberci: Technická univerzita, 2016. ISBN 978-80-7494-322-5.

HEGENBARTH, Josef a Jana A. BRABCOVÁ. *Josef Hegenbarth 1884-1962: Galerie výtvarného umění v Chebu 17.7.2003-21.9.2003: Oblastní galerie Liberec 2.10.2003-30.11.2003*: [katalog výstavy. V Chebu: Galerie výtvarného umění, [2003]. ISBN 80-85016-65-6.

MALÝ, Zbyšek a Alena MALÁ, ed. *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2010*. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2010. Prameny a dokumenty (Výtvarné centrum Chagall). ISBN 80-86171-00-0.

ČEPELÁKOVÁ, Zdenka, HABÁNOVÁ, Anna, ed. *Mladí lvi v kleci: umělecké skupiny německy hovořících výtvarníků z Čech, Moravy a Slezska v meziválečném období*. V Řevnicích: Arbor vitae, 2013. ISBN 978-80-7467-025-1.

August Brömse: *Vizionář Brömse August*. In: Galerie Ztichlá klika [online]. 2006 [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <http://www.ztichlaklika.cz/galerie/show-exhibition/august-bromse-vizionar-bromse-august-id64>

Karl Ramisch, Emil Helzel, *Deutsche Heimat* 6, 1930, s. 236-239

SCHEIDIG, Walther. *Walther Klemm als Graphiker*. Dresden: Verlag der Kunst, 1959.

HABÁNOVÁ, Anna. Erwin Müller. V Řevnicích: Arbor vitae, 2014. ISBN 978-80-7467-069-5.

Text písně *Sudety* (Kittchen, 2015) byla přepsána z odposlechu. Píseň je k poslechu např. zde: <https://www.youtube.com/watch?v=YFhpjznGM40>

ZDROJE PRO TEXTY POUŽITÉ V PRAKTICKÉ ČÁSTI:

ŠUBA, Pavel. Příběh osady Morgenland: Poprvé ji srovnali se zemí Švédi, zanikla ale až s poválečným odsunem. In: *Český rozhlas Plus* [online]. 17. listopadu 2020 [cit. 2021-04-08]. Dostupné z:

<https://plus.rozhlas.cz/pribeh-osady-morgenland-poprve-ji-srovnali-se-zemi-svedi-zanikla-ale-az-s-8128978>

LEÓN, Daniel a Sabine GRÖPEL, ed. *Živé paměti Sudet: životní příběhy pamětníků ze západních Čech*. Plzeň: Centrum pro komunitní práci, c2011. ISBN 978-80-86902-89-0. s. 34, 98-99

NETOČNÝ, Tomáš, ed. Ing. Miloslav Janda (*1929). In: *Paměť národa* [online]. 11. 1. 2016 [cit. 2021-04-15]. Dostupné z:

<https://www.pametnaroda.cz/cs/janda-miloslav-20160111-0>

7. SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Ukázka z cyklu *Umění zabíjet*. HOUDEK, Lukáš. *Postoloprty: Umění zabíjet*. In: *Lukáš Houdek Artworks* [online]. [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: <https://www.houdeklukas.com/killing?lightbox=image1iqi>

Obr. 2: *Star Is Born*. SAUDEK, David. *Star Is Born*. In: *David Saudek* [online]. 2014 [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <https://www.davidsaudek.eu/2014?180cfd4dc4b20fbafaf86bc0a4b8358431fe4bd4>

Obr. 3: *Maškary u vody*. VALEČKA, Jaroslav. *Maškary u vody*. In: *Jaroslav Valečka: český malíř* [online]. 2011 [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://www.valecka.eu/>

Obr. 4: *Vzor 38*. Hraniční syndrom: Martin Káňa, David Saudek, Jaroslav Valečka. In: *Galerie Klatovy Klenová* [online]. 2014 [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: <https://www.gkk.cz/cs/vystavy/archiv/hranicni-syndrom--martin-kana-david-saudek-jaroslav-valecka/>

Obr. 5: Ukázka z cyklu *Umění dosídlit*. HOUDEK, Lukáš. *Umění dosídlit*. In: *Lukáš Houdek Artworks* [online]. 2013 [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: <https://www.houdeklukas.com/dosidlit>

Obr. 6: *Luby 1944 – Paní Kočičková*. Galerie – Sudety. In: *Jaroslav Kučera: Fotograf* [online]. [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: <http://www.jaroslavkucera.com/cs/galerie/category/31-sudety.html>

Obr. 7: Ukázka z komiksového románu *Alois Nebel*. PROKŮPEK, Tomáš. *Generace nula český komiks 2000-2010* [online]. Praha: Plus, 2010 [cit. 2021-04-08]. ISBN 978-80-259-0020-8. Dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/>

Obr. 8: *Chlapeček: Rány*. In: Artlist: Databáze současného umění [online]. 1997 [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/dila/rany-chlapecek-7493/>

Obr. 9: *Shelters*. In: Artlist: Databáze současného umění [online]. 2003 [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/dila/shelters-7506/>

Obr. 10: *Sloní skály*. POLDA, Petr Ferdyš. *Toulky krajinou lesů a skal*. In: *Lužické a Žitavské hory: Galerie 793* [online]. 2016 [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <http://www.luzicke-hory.cz/g793/14/index.html#gallery-50>

Obr. 11: *Dolní vyhlídka*. POLDA, Petr Ferdyš. *Toulky krajinou lesů a skal*. In: *Lužické a Žitavské hory: Galerie 793* [online]. 2016 [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <http://www.luzicke-hory.cz/g793/>

Obr. 12: *Opřená ženská hlava*. Aufgestützter Frauenkopf: 1935. In: *Josef Hegenbarth* [online]. [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://www.josef-hegenbarth.de/web2/templates/popup/sujet-menschen-gross1.html>

Obr. 13: *Mladá antilopa*. Junge Antilope: 1955. In: *Josef Hegenbarth* [online]. [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://www.josef-hegenbarth.de/web2/templates/popup/sujet-tiere-gross7.html>

Obr. 14: *Skica vesnice*. ČEPELÁKOVÁ, HABÁNOVÁ, *Mladí lvi v kleci: umělecké skupiny německy hovořících výtvarníků z Čech, Moravy a Slezska v meziválečném období*, 2013, s. 306

Obr. 15: *Pár (olej na dřevě)*. ČEPELÁKOVÁ, HABÁNOVÁ, *Mladí lvi v kleci: umělecké skupiny německy hovořících výtvarníků z Čech, Moravy a Slezska v meziválečném období*, 2013, s. 356

Obr. 16: *Pár (dřevořez)*. ČEPELÁKOVÁ, HABÁNOVÁ, *Mladí lvi v kleci: umělecké skupiny německy hovořících výtvarníků z Čech, Moravy a Slezska v meziválečném období*, 2013, s. 356

Obr. 17: *Oplakávání*. ČEPELÁKOVÁ, HABÁNOVÁ, *Mladí lvi v kleci: umělecké skupiny německy hovořících výtvarníků z Čech, Moravy a Slezska v meziválečném období*, 2013, s. 302

Obr. 18: *Zlé pokušení*. ČEPELÁKOVÁ, HABÁNOVÁ, *Mladí lvi v kleci: umělecké skupiny německy hovořících výtvarníků z Čech, Moravy a Slezska v meziválečném období*, 2013, s. 302

Obr. 19: *Ukázka z cyklu Smrt a dívka (lept)*. Z cyklu *Der Tod und das Madchen: August Brömse*. In: *Moravská galerie: Sbírky on-line* [online]. Brno [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: https://sbirky.moravska-galerie.cz/dielo/CZE:MG.C_24498

Obr. 20: *Dům v Kamenickém Šenově (kolem 1920, lept)*. ČEPELÁKOVÁ, HABÁNOVÁ, *Mladí lvi v kleci: umělecké skupiny německy hovořících výtvarníků z Čech, Moravy a Slezska v meziválečném období*, 2013, s. 326

Obr. 21: *Kozy na svahu (barevný dřevoryt)*. SCHEIDIG, Walther. *Walther Klemm als Graphiker*. Dresden: Verlag der Kunst, 1959.

Obr. 22: *Ilustrace k Božské komedii od Danteho (dřevoryt)*. SCHEIDIG, Walther. *Walther Klemm als Graphiker*. Dresden: Verlag der Kunst, 1959.

Obr. 23: *Liberecký motiv (kolem 1928, akvarel)*. HABÁNOVÁ, Anna. *Erwin Müller*. V Řevnicích: Arbor vitae, 2014. ISBN 978-80-7467-069-5.

Obr. 24: *Po pohřbu (1924, dřevorez)*. HABÁNOVÁ, Anna. *Erwin Müller*. V Řevnicích: Arbor vitae, 2014. ISBN 978-80-7467-069-5.

Obr. 25: *Feldarbeit*: Gustav Zindel. In: [Http://www.gustav-zindel.de/index.html](http://www.gustav-zindel.de/index.html): *Ein Erzgebirgsmaler* [online]. [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: <http://www.gustav-zindel.de/feldarbeit.html>

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Veronika Romanská
Katedra:	Katedra výtvarné výchovy
Vedoucí práce:	doc. Ondřej Michálek
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Příběhy ze Sudet: sedm grafických listů technikou linorytu
Název práce v angličtině:	Stories of the Sudetenland: seven prints made by the technique of linocut
Anotace práce:	Bakalářská práce se skládá z teoretické a praktické části. Teoretická část obsahuje náhled do historie bývalých Sudet, rozbor současných českých umělců, jejichž tvorba se týká Sudet, a rozbor umělců německého původu, kteří žili na území Sudet. Praktická část sestává ze sedmi černobílých grafických listů, které byly tvořeny a tisknuty technikou linorytu.
Klíčová slova:	Linoryt, Sudety, grafika, tisk
Anotace v angličtině:	This bachelor project consists of a theoretical part and a practical part. The theoretical part introduces the brief history of the former Sudetenland. It is also a study of a number of Czech artists whose art is connected to the topic of the

	<p>Sudetenland and German artists who used to live in the area.</p> <p>The practical part consists of seven prints made by the technique of linocut.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Linocut, Sudetenland, graphics, print
Rozsah práce:	67
Počet příloh:	1
Jazyk práce:	česky